

Kommunedelplan for Kulturminner for Kongsvinger og Sør-Odal 2021–2030

Uten historie – ingen identitet. Uten identitet ingen fremtid.

Forord

Denne planen er en felles kommunedelplan for kulturminner for Kongsvinger og Sør-Odal kommuner. Kommunene har mange felles kulturminner, men også de som er helt spesifikke for hver enkelt kommune. Vern og forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer handler om å ta vare på ressurser som ikke er fornybare. De utgjør også en viktig del av en helhetlig miljø- og ressursforvaltning.

Kulturminnene bidrar til å styrke identitet og stolthet, og de er en umistelig del av vår felles arv. Er man stolt over sin kulturarv blir det selvsagt å bevare den. Kulturminner er kilder til både kunnskap og opplevelser. Kulturminner og dens verdier utgjør også grunnlag for verdiskaping. Gjennom kulturminnene kan vi gjenvinne og sikre tapt kunnskap og forståelse.

I denne planen er viktige kulturminner beskrevet og det er utarbeidet forslag på hvordan vi kan sikre disse viktige kulturminnene for framtida. Dette er en jobb som ikke lar seg gjennomføres uten deg som leser og bruker av denne planen. Bevissthet og stolthet utgjør grunnlaget for alt vernearbeid.

Vi håper at dere finner planen interessant, og at dere vil være med å bidra til å ta vare på vår vakre kommuner.

Forslag til kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljø i Kongsvinger og Sør-Odal kommune er utarbeidet med bistand fra bygningsvernfirmaet Tympanon v/ bygningsantikvar Hans Johnsson på oppdrag fra begge kommuner.

Forslaget til kommunedelplan for kulturminner i Kongsvinger og Sør-Odal legges med dette ut på høring. Vi håper på en aktiv høringsperiode med mange innspill fra ulike berørte parter og foreninger i Kongsvinger og Sør-Odal.

.....

.....

Ordfører i Kongsvinger kommune

Ordfører i Sør-Odal kommune

Kongsvinger og Sør-Odal er nabokommuner i Kongsvingerregionen, og ligger begge nær svenskegrensen. Historisk har området militært sett hatt en viktig strategisk betydning på grunn av den korte avstanden til grensen. Kongsvinger festning med skansene er nasjonalt sett den mest sentrale blant befestningene. De produktive jordene langs Glomma har skapt godt utgangspunkt for landbruk og bosetting. Glomma var også en viktig ferdselsåre og ble brukt til fløting av tømmer. De dype skogene i kommunene har fra de tidligste tider blitt utnyttet til jakt og fiske, men også til seterdrift og annen type utmarksbruk. I disse skogområdene slo innvandrende skogfinner seg ned på 1600-tallet. Fortsatt finnes det spor etter disse bosetningene. Til sammen har de natur- og kulturgitte forutsetningene ført til en rik kulturarv i begge kommunene.

Innhold

MÅL, STRATEGIER OG HANDLINGSPROGRAM	4
1. Innledning	4
1.1 Hensikten med Kommunedelplan for kulturminner	4
2. Planarbeidet	5
2.1 Organisering av planarbeidet	5
2.2 Planprogram og medvirkning	5
2.3 Rammer og avgrensning av planen	6
4. Kulturminnevern	7
4.1 Hva er kulturminnevern?	7
4.2 Ansvarsfordeling i kulturminnevernet	7
4.2.1 Statlige og fylkeskommunale myndigheters ansvar	8
4.2.2 Kommunenes ansvar	9
4.2.3 Eiernes ansvar	10
4.2.4 Anno museum	10
4.2.5 Norsk Skogfinsk Museum	11
4.2.6 Frivillige organisasjoners ansvar	12
4.2.7 Arkitekter og utbyggeres ansvar	12
5. Utfordringer og målsettinger for Kulturminnevernet i Kongsvinger og Sør-Odal	12
5.1 Dagens situasjon	12
5.2 Overordnede føringer og rammer for kommunedelplan for kulturminner	16
5.2.1 Nasjonale forventninger til kommunens kulturminneplanlegging	16
5.2.2 Regionale mål og føringer	17
5.2.3 Lokale mål og føringer	17
5.3 Mål og strategier for kulturminnearbeidet i Kongsvinger og Sør-Odal	19
6. Handlingsplan 2021-2025 Kongsvinger og Sør-Odal	20
6.1 Kartlegging og registrering	20
6.2 Forvaltning	21
6.3 Formidling	22
6.4 Bevaring	23

1. Innledning

1.1 Hensikten med Kommunedelplan for kulturminner

I kulturminneforvaltningen er det et nasjonalt mål at mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på som bruksressurser og grunnlag for kunnskap, opplevelser og verdiskapning lokalt og regionalt. Dette følger av kulturminneloven § 1. For å nå dette målet må vi ha en oversikt over kulturminnene i kommunene.

Kommunene i Norge har de senere årene fått et økt ansvar for sine egne kulturminner. Sentrale myndigheter forventer at kommunen registrerer og verdsetter kulturminner og kulturmiljøer som har lokal verdi, også utover det som fredes/vernes etter vedtak/lov, og innarbeider disse i planer og styringsverktøy.

Gjennom prosjektet «Kulturminner i kommunene» ønsker Riksantikvaren og fylkeskommunen å øke kulturminnekompetansen i kommunene og bedre den lokale kulturminneforvaltningen. Som et ledd i dette skal 90 % av landets kommuner ha laget sin egen kommunedelplan for kulturminner innen 2020. Dette er den første versjon kommunedelplan for kulturminner for Sør-Odal og Kongsvinger kommune.

Hovedmålet med planen er å synliggjøre kulturminnene som finnes og vise hvordan kulturminnevernet kan styrkes lokalt, slik at de mest verdifulle kulturminnene blir sikret for fremtiden. Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på i et langsiktig perspektiv. Vi kan ikke ta vare på alle kulturminner, vi må gjøre et utvalg. Det er viktig at fortid, nåtid og framtid ses samlet slik at utforming av våre omgivelser preges av alle disse elementene. Det betyr at vi må kombinere samfunnsutvikling og god kulturminneforvaltning. Kommunedelplanen for kulturminner for Sør-Odal og Kongsvinger skal legge til rette for dette, og sikre at de viktigste kulturminnene blir godt bevart.

Som et ledd i dette skal kulturminneplanen bidra til:

- Øke kulturminnekompetansen og bevisstheten om kulturminner og kulturmiljø i kommunene. Målet er å synliggjøre sentrale trekk i Kongsvinger og Sør-Odals historiske utvikling og gi en oversiktlig og begrunnet framstilling av de kulturminner som anses som viktige å ta vare på. Bevaring av de tradisjonelt anerkjente kulturminnene står sentralt, men også nye typer kulturminner er trukket fram som viktige for fremtiden. De strukturelle forandringene i samfunnet påvirker kulturminnene, og planen viser utfordringer og strategier knyttet til dette.
- Tydeliggjøre kommunens ansvar for kulturminner og kulturmiljø
- Planen skal fungere som et styringsdokument i den daglige forvaltningen av kulturminnene i kommunene. Det skal samtidig formidle kommunenes mål og strategier.
- Skape større forutsigbarhet i saker der kulturminner og kulturmiljøer blir berørt. Planen skal bidra til god forvaltning av de faste kulturminnene i kommunen og være et nødvendig verktøy i plan- og byggesaksbehandlingen. Dette vil i større forutsigbarhet for grunneiere, utbyggere og andre.
- Legge grunnlaget for en handlingsplan for arbeidet med kulturminner for perioden 2021-2025
- Bidra til å løse ut tilskudd til vedlikehold og restaurering av kulturminne. Enkeltojekt og kulturmiljø som i planen er identifisert til å ha lokal verdi, blir ofte prioritert ved tildeling av både offentlige og private kulturvernmidler
- Være et grunnlag for grunneiere, næringslivsaktører til aktiv bruk av arealer, kulturminner og kulturmiljøer til kulturarvbasert næringslivsvirksomhet.

Kommunedelplan for kulturminnerens hoveddokument skal fungere som et styringsdokument i den daglige forvaltningen av kulturminnene i kommunene. Det skal samtidig formidle kommunenes mål og strategier.

Handlingsplanen i siste del av hoveddokumentet viser tiltak og prioriteringer for rulleringsperioden.

Utfyllende informasjon om de ulike kulturminnenes tematiske inndeling er organisert i et omfattende vedlegg; «Beskrivelser av kulturminner og kulturmiljøer – Kommunedelplan for kulturminner for Kongsvinger og Sør-Odal 2021 – 2030»

Kommunedelplanen for kulturminner for Kongsvinger og Sør-Odal består av to deler med ett vedlegg:

1. Kommunedelplan for kulturminner for Kongsvinger og Sør-Odal 2021 – 2030
2. Kunnskapsgrunnlag og beskrivelser av kulturminner og kulturmiljøer
Vedlegg: Digital liste over kulturminner for Kongsvinger og Sør-Odal

2. Planarbeidet

Arbeidet med kulturminneplanen har skjedd som et samarbeid mellom Kongsvinger kommune og Sør-Odal kommune, og arbeidet med grunnlagsmaterialet for kulturminneplanen er i hovedsak utført av ekstern konsulent.

2.1 Organisering av planarbeidet

I arbeidet med utarbeidelse av Kulturminneplan har følgende enheter bistått:

- Kongsvinger kommune; Areal og byutvikling, Næring og miljø og Kultur og fritid.
- Sør-Odal kommune; Teknisk enhet og Enhet for allmen kultur.

Det har ikke vært knyttet noen fast referansegruppe eller referansepersoner til arbeidet med planen. Ekstern konsulent har gjennomført møter med ulike referansegrupper knyttet til arbeidet grunnlaget for kommunedelplan for kulturminner, herunder historielag, grunneierlag og utmarkslag.

Prosjekteier: Sør-Odal og Kongsvinger kommuner

Prosjektansvar: kultursjef Stig Fonås, Kongsvinger kommune

Styringsgruppe: kulturrådgiver Henriette Eriksen, Sør-Odal kommune, kultursjef Stig Fonås og rådgiver Alf Mathias Lilleengen, Kongsvinger kommune

Prosjektledere i kommunene: Henriette Eriksen og Alf Mathias Lilleengen

Ekstern konsulent: Hans Johnsson, Tymphanon

2.2 Planprogram og medvirkning

I forkant av kommunedelplanen for kulturminner har det blitt utarbeidet et planprogram. Planprogrammet som la føringer for hvordan arbeidet skulle legges opp og hva som skulle inngå, var ute på høring i perioden 20.09.-14.11.2018 for Kongsvinger kommune og 25.09-21.11.2018 for Sør-Odal kommune. Totalt kom det inn 5 uttalelser, som alle var av en slik karakter at planprogrammet ble stadfestet og slik lagt ut på høring.

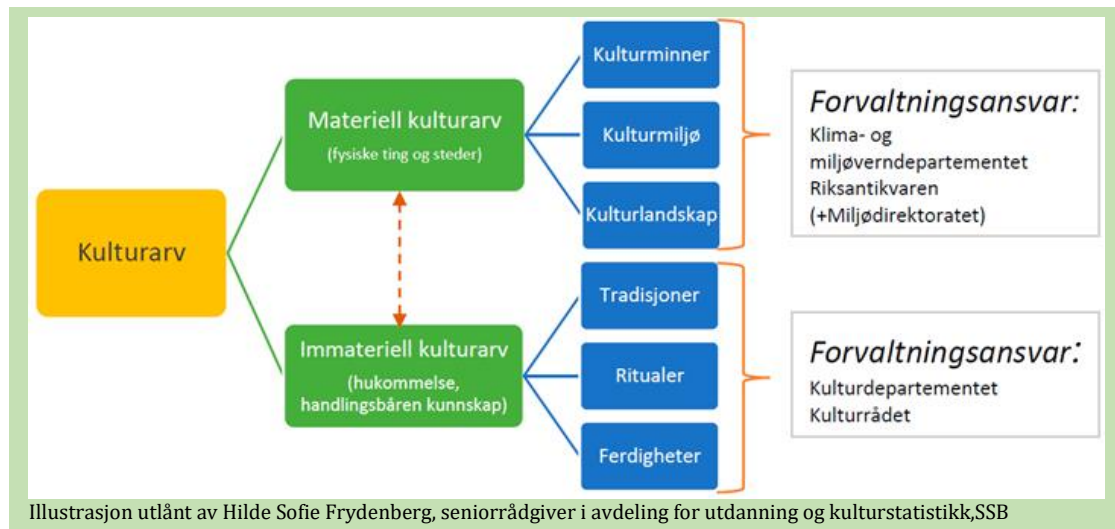
Den planlagte prosessen med utarbeidelse av kommunedelplan for kulturminner la opp til en medvirkningsprosess, der alle interesserte og berørte parter skulle ha mulighet til å komme med innspill både før, under og etter at det ferdige plandokumentet ble lagt ut til offentlig ettersyn. Deler av disse intensjonene ble oppfylt.

Gjennom kursendringer i arbeidsprosessen sørget prosjekteier og prosjektledelse for grundigere involvering av fagmiljøer og fagkompetanse i kommuneorganisasjonene.

Samarbeidet med eksterne grupper, lag og foreninger har vært gjennom møter, mail-korrespondanse i regi av innleid konsulent. Historielagene har vært viktige samarbeidspartnere.

2.3 Rammer og avgrensning av planen

Vedtatt planprogram la grunnlag for hvordan arbeidet med kommunedelplanen skulle gjennomføres. Blant annet ble det i programmet tatt en avgjørelse om at arbeidet med å skape en oversikt av verdifulle kulturminner skulle ta utgangspunkt i tidligere gjennomførte registreringer.

Kulturarv kan sies å være hele den historiske plattformen samfunnet står på. Begrepet er en samlebetegnelse for materiell og immateriell kultur.

I Kommunedelplan for kulturminner for Kongsvinger og Sør-Odal er det gjort et utvalg, og valgt vurderingskriterier som er basert på;

Riksantikvarens satsningsområder for fredningsstrategi 2020 (minoritetskultur; skogfinner)

Utvalgte emner fra Hedmark fylkeskommunes kulturminnestrategi.

SEFRAK-registreringene

Riksantikvarens database «Askeladden», og databasen «kulturminnesok.no».

Utmarksregistreringer i området som er utført av Hedmark fylkeskommune.

Oversikt over verneverdige «listeførte» kirker.

Registreringer på Finnskogen utført i forbindelse med Interreg-prosjektet «En levande Finnskog».

Opplysninger fra by-/bygdebøkene for Kongsvinger og Sør-Odal kommune.

Foto: Anno Kvinnemuseet

Beskrivelse hentet fra Digitalt museum

Bunad funnet på loftet i Aamodtgården. Dette er en brodert Solør- Odal drakt med fullt utstyr- skjorte, lue, veske, stoffrester i en pose.

Planen bygger på en sammenfatning av ovenfor nevnte kartlegginger og registreringer knyttet til materielle kulturminner. Kommunedelplan for kulturminner skal danne et kunnskapsgrunnlag for den daglige forvaltningen av de samme minnene og samtidig være et utgangspunkt for videre tiltak i handlingsplanen.

Kommunedelplan for kulturminner for Kongsvinger og Sør-Odal tar utgangspunkt i [Lov om kulturminner](#) (kulturminneloven). Samtidig har planen tatt høyde for føringer fra Riksantikvarens veileder: [Kulturminner, kulturmiljøer og landskap – planlegging etter plan og bygningsloven](#). 3.0 Immateriell kulturarv

[Den immaterielle kulturarv](#) er levende tradisjoner og tradisjonell kunnskap som blir overført mellom folk. Kunnskapen blir praktisert i dag og er ført videre gjennom kreative uttryksmåter som håndverk, musikk, dans, mattradisjoner, ritualer og muntlige fortellinger.

[Kulturrådet](#) har ansvar for å ivareta interessene knyttet til Norges forpliktelser i [UNESCOs konvensjon](#) (FN; 17.10.2003) om vern av den immaterielle kulturarven. Kulturrådet er Kulturdepartementets fagorgan på dette feltet. Formålet med konvensjonen er å øke respekt for og kunnskap om immateriell kulturarv. Den immaterielle kulturarven til urfolk og nasjonale minoriteter i Norge er et prioritert område for Kulturrådets arbeid.

Foto: Siri Iversen fotografi av plakat ved Norsk Skogsfinsk museum. Bildet viser Ásta Holth i finnskogbunad.

Finnskogbunaden vart utarbeidd av forfattaren Ásta Holth (1904–1999) frå Grue Finnskog. Ho byrja arbeidet med den allereie før andre verdskrigen, men først i 1970 byrja produksjonen av kvinnebunaden. annsbunaden kom i produksjon noko seinare. Det er Grue Finnskog husflidslag som står ansvarlege for produksjonen av bunaden.

Kommunal kulturadministrasjon har ansvarsområder som berører og tilrettelegger for immateriell kulturarv. Utvikling av kulturarvarenaer, administrasjon av og informasjon om lokale tilskudd, samarbeid med museer og kulturaktører fungerer samlet som verktøy for å kunne bidra til en levende kulturarv i Kongsvinger kommune.

Hovedfokus i denne planen er rettet mot den materielle delen av vår kulturarv, og slik kulturminnene, iht. kulturminneloven.

Kongsvinger og Sør-Odal er rike på levende tradisjoner og tradisjonell kunnskap. Kommunene har ambisjoner om å bidra i arbeidet med å ivareta disse. Den immaterielle kulturarven har en egen database, immateriellkulturarv.no Her kan alle dele dine tradisjoner, og lære mer om andres levende tradisjoner.

4. Kulturminnevern

4.1 Hva er kulturminnevern?

I henhold til lov om kulturminner er det kulturhistorisk eller arkitektonisk verdifulle kulturminner og kulturmiljøer som kan *vernes*. Ved vurdering av verneverdier kan det i tillegg legges vekt på viktige naturverdier knyttet til kulturminnene.

Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng. Reglene om kulturminner og kulturmiljøer gjelder så langt de passer også for botaniske, zoologiske eller geologiske forekomster som det knytter seg kulturhistoriske verdier til.

4.2 Ansvarsfordeling i kulturminnevernet

Å etablere et samarbeid tidlig i prosessene mellom regionale og nasjonale myndigheter, kommunen og de som utformer prosjektene og fremmer planene, er en viktig forutsetning for å lykkes. Denne kommunedelplan for kulturminner legger til rette for at det skal være lett

tilgjengelig og oppdatert informasjon om Kongsvinger og Sør-Odals kulturminner for alle utenfor kommunens administrasjon, inkludert private arkitekter og utbyggere.

4.2.1 Statlige og fylkeskommunale myndigheters ansvar

Riksantikvaren er øverste myndighet som skal sikre at nasjonale fredningsmål og fredningsstrategier ivaretas. Riksantikvaren fatter fredningsvedtak og er øverste klagemyndighet vedrørende dispensasjonssøknader og tilskuddssøknader for fredete byggverk og anlegg.

I de tilfeller der reguleringsplanbestemmelsene for et område forutsetter vurdering eller godkjenning av kulturminnemyndighetene skal Innlandet fylkeskommune gis anledning til å uttale seg. For fredete bygninger og miljøer i statlig eie går saken videre til Riksantikvaren for uttalelse. For fredete bygninger og anlegg som ikke er i statlig eie, er myndigheten delegert til fylkeskommunen. Riksantikvaren skal også fatte dispensasjonsvedtak etter kulturminneloven § 15a. Fra og med 1. januar 2020 (regionreformen) skal saker vedrørende statlige byggverk og anlegg sendes til fylkeskommunen for å innhente forhåndsdispensasjon etter kml § 15a.

Innlandet fylkeskommune har regionalt tilsynsansvar for å sikre kulturminneverdier i fylket. De behandler dispensasjonssøknader og tilskuddssøknader for fredete byggverk og anlegg. Fylkeskommunen kan selv fatte midlertidige fredningsvedtak i.h.t. kulturminneloven § 22 nr 4. Fylkeskommunen avgir også forhåndsuttalelser ved rive- og endringsøknader for verneverdige bygninger i Kongsvinger og Sør-Odal. Fylkeskommunen kan be om at det legges ned midlertidig forbud mot tiltak, jf. PBL § 13-1, midlertidig frede en bygning/anlegg, område, samt påklage rive og dispensasjonsvedtak etter PBL § 19-2 til Fylkesmannen i Innlandet.

Regionreformen har medført endringer i ansvarsfordeling, og en oppgaveoverføring fra Riksantikvaren. Hovedendringene kan oppsummeres slik:

Riksantikvaren har forvaltningsansvar for:

- Riksantikvaren har som direktorat ansvaret for den overordnede og helhetlige nasjonale kulturminnepolitikken.
- Riksantikvaren er fredningsmyndighet.
- Riksantikvaren er klageinstans for fylkeskommunens enkeltvedtak etter kulturminneloven, mens Klima- og miljødepartementet er klageinstans for enkeltvedtak fattet av Riksantikvaren.
- Riksantikvaren skal ha forvaltningsansvaret for utvalgte kulturminner. I Innlandet gjelder dette Kongsvinger festning.
- Riksantikvaren beholder inntil videre forvaltningsansvaret for kirker.

Fylkeskommunen har overtatt ansvar for:

- En større andel av de statlig eide bygningene og anleggene som er fredet (SKE), verneklasse 1 og 2. Et viktig unntak er Kongsvinger festning som Riksantikvaren har valgt å beholde ansvaret for.
- Forvaltningsansvaret for automatisk fredete, arkeologiske kulturminner og skipsfunn eldre enn 100 år.
- Dispensasjonsmyndighet for arkeologiske kulturminner, profane middelalderbygninger, middelalderbyer (med noen unntak), og middelalderske kirkesteder og kirkegårder.
- Utvidet myndighet til å fatte vedtak om dispensasjon fra vedtaksfredning.
- Forvaltningsansvar for fredete og vernede fartøy og flere teknisk-industrielle kulturminner.
- Brannsikring i tette bymiljø.

4.2.2 Kommunenes ansvar

Kongsvinger og Sør-Odal kommune er som bygge- og reguleringsmyndighet ansvarlig for å fatte vedtak i alle bygge- og rivesøknader i.h.t. bestemmelsene i plan- og bygningsloven. Kommunen har også meldeplikt i.h.t kulturminneloven § 25 andre ledd ved alle rivesøknader/søknad om endring av fasade for alle bygninger oppført før 1850. Forhåndsuttalelse skal innhentes fra Innlandet fylkeskommune. Det er kommunene som inhenter forhåndsuttalelse ved nødvendighet. Eier av av kulturminnet forholder seg til kommunen, som videre oppretter kontakt med fylkeskommunen som en del av søknadsbehandlingen.

Som eiendomsbesitter har Kongsvinger og Sør-Odal kommune også forvaltningsansvar for flere verneverdige bygninger.

Når det gjelder kommunens ansvar sier stortingsmeldingen at det er en målsetning av kommuner og fylkeskommuner ikke lenger bare skal gjennomføre statlig kulturmiljøpolitikk, men være selvstendige aktører med egne mål. Kommunen som vedtaksmyndighet har mulighet til å avveie ulike interesser, og har gjennom plan- og bygningsloven et stort ansvar for å sikre viktige kulturmiljøverdier som ikke er vernet gjennom annen lov.

Krav til saksbehandling for kommunene;

Saker som skal sendes fra kommunene, til Innlandet Fylkeskommune på vegne av Riksantikvaren:

- Tiltak på og i fredete og listeførte kirker. Se Fylkesdelplan for vern og bruk av kulturminner og kulturmiljøer (2005)
- Enhver bygning nærmere 60 meter fra fredete og listeførte kirker som ligger i spredtbygd område. Gjelder også bygg under 15m² som ikke er melde- og søknadspliktig iht. PBL. (rundskriv T-3/2000)- disse sakene skal også sendes biskopen.
- Tiltak på bygninger og anlegg i statens eie. Unntatt fra dette tiltak er jernbanestasjoner og prestegårder, som skal behandles av fylkeskommunen.

Saker som skal sendes fra kommunene, til Innlandet Fylkeskommune for uttalelse eller vedtak:

- Automatisk fredete og arkeologiske og marinarknologiske kulturminner.
- Fredete og listeførte, samt andre byggverk, anlegg og områder av nasjonal /regional verdi.
- Kirkegårder og kirkens omgivelser.
- Tiltak på ikke-listeførte kirker (rundskriv T-3/2000)26
- Kulturvernområder og kulturlandskap.
- Arealplaner, dispensasjoner og konsekvensutredninger.
- Ved ønske om endring eller rivning av SEFRAK-registrert bygning av middels, høy eller svært høy verdi.
- Tiltak på alle bygninger oppført før 1850 om de er SEFRAK-registrert eller ej. (jfr. kulturminneloven §25)
- Tiltak på bygg og anlegg av lokal verdi som er regulert til hensynssone bevaring og andre bygg og anlegg av høy verdi i kommunedelplanen for kulturminner
- Søknad om tilskudd til kulturminner gjennom SMIL (spesielle miljøtiltak i jordbruket)
- Bygge- og rivesaker som i kommunens kulturminneplan er vurdert å være av høy verneverdi
- Tiltak som berører SEFRAK-registrerte bygninger oppført etter 1850 som kommunen anser har kulturhistorisk interesse utover lokal verdi
- Tiltak som berører bygninger og bygningsmiljøer fra 1900- tallet som ikke er SEFRAK-registrert, men som kommunen anser har kulturhistorisk interesse ut over lokal verdi.

4.2.3 Eiernes ansvar

Ved alle byggetiltak og restaureringsprosjekter på verneverdige hus, har eierne selv ansvar som tiltakshavere. Dette følger av PBL § 23-1 første ledd. Eierne har også vedlikeholdsplikt for egne bygninger/anlegg, dette følger av PBL § 31-3. Eier har også egen plikt for å holde fredete bygninger/anlegg vedlike etter pålagte antikvariske retningslinjer. Dette følger av kulturminneloven § 17 første ledd.

4.2.4 Anno museum

[Anno Museum](#) består av små og store museer i hele Hedmark – fra lokale bygdetun til museer med nasjonal og internasjonal betydning. Visjonen «Kunnskap om fortid – engasjement i samtid» er museets ledestjerne. Samlet utgjør museets utearealer landets største friluftsmuseum, og innebefatter den største samlingen av antikvariske bygninger i Norge.

Anno museums administrasjonssenter i regionen ligger på Gyldenborg i Kongsvinger. I Anno museums avdeling i Kongsvinger inngår Kongsvinger museum, Odalstunet og Kvinnemuseet, i tillegg til Eidskog museum med deres eiendommer.

Stiftelsen Kvinnemuseet-Kongsvinger museum er eier av eiendommene som forvaltes av Kongsvinger museum og Kvinnemuseet.

[Kongsvinger museum](#) Kongsvinger museum har to anlegg i Øvrebyen: Gyldenborg og Aamodtgården. I tillegg har Kongsvinger museum ansvaret for Skinnarbøl skolemuseum. Gyldenborg er Kongsvinger museums hovedsete med utstillinger, foredragssal, museumsbutikk og et lite bibliotek med lokalhistorisk litteratur.

Kongsvinger museum er eier av eiendommer og samlinger ved Kvinnemuseet og Kongsvinger museum. Stiftelsen har et særlig ansvar for å ta vare på og tilrettelegge for det lokale engasjement knyttet til museumsenheten.

[Kvinnemuseet](#) - Kvinnemuseet åpnet i 1995 og har som mål å dokumentere kvinners liv og virke gjennom historien og fram til i dag. Museets oppgave er å dokumentere, forske på og formidle kvinners historie, samt endringer i forståelse av kjønn. Museets visjon er å bidra til en bedre samfunnsutvikling.

Kvinnemuseet er ansvarlig for det norske museumsnettverket for kvinnehistorie. Museet er medlem av det internasjonale nettverket [The International Association of Women's Museums](#).

Siden 2010 har Kvinnemuseet vært en del av Anno museum AS. Kvinnemuseet befinner seg i Dagny Juels barndomshjem Rolighed fra 1857 – like i nærheten av 1600-tallsfestningen og den vernede trehusbebyggelsen i Øvrebyen i Kongsvinger. Kvinnemuseet dokumenterer, forsker på og formidler kvinners liv og virke gjennom historien og fram til vår egen tid.

I museets arbeidsfelt inngår spørsmål knyttet til kjønn, kjønnsroller og kjønnsidentitet. Kvinnemuseets samlinger består av både gjenstander, bøker, foto og arkivmateriale. På museet finnes et innholdsrikt bibliotek som kan benyttes av publikum i museets åpningstid. I museets magasiner finnes en stor samling av gjenstander.

[Odalstunet](#) er det eldste museet i Annos portefølje i Sør-Hedmark, etablert i 1948. Det drives av Anno museum i samarbeid med venneforeningen Odalstunet som også er eier av museet. Odalstunet ble stiftet i 1948, men selve tunet er bygd opp litt etter litt i årene etter 1955.

Odalstunet ligger ved Skarnes i Sør-Odal. Bygdetunet er bygd opp med et storgardstun, en husmannsplass og ei koie i skogen. Et kornmagasin, som opprinnelig stod ved Strøm kirke, har også fått sin plass i utkanten av tunet.

Odalstunets bygninger og samlinger gjenspeiler dagliglivet for befolkningen i Odalen i perioden ca. 1750-1900. Årlige arrangementer som Liv i stuene, barnas dag og Jul i stuene, er sentrale i

formidlingen ved museet. Odalstunet har også anlegg andre steder i bygda, bl.a. teglverket på Spikset, saga og mølla ved Slåstad.

Odalstunet har på samme måten som Kvinnemuseet og Kongsvinger museum et særlig ansvar for å ta vare på og tilrettelegge for det lokale engasjementet knyttet til museumsenheten og til kulturminnevernarbeid i Sør-Odal.

Kongsvinger og Sør-Odal har sammen med Eidskog og Nord-Odal en samarbeidsavtale med Anno museum. Avtalen beskriver blant annet Anno museums faglige bistand til kommunen i kulturminnearbeidet.

4.2.5 Norsk Skogfinsk Museum

[Norsk Skogfinsk Museum](#) har tilholdssted på Svullrya i Grue kommune. Norsk Skogfinsk Museum er en konsolidering av fire eldre kulturverninstusjoner som arbeidet med skogfinsk historie og kultur: Gruetunet Museum (etablert 1942), Finnetunet (etablert 1942), Austmarka Historielag (etablert 1977) og Åsnes Finnskog Historielag (etablert 1990). Disse fire institusjonene stiftet Norsk Skogfinsk Museum i desember 2005.

Den skogfinske gården Orala som siden 2019 er fredet. Foto: Norsk Skogfinsk museums nettsider.

De fire stifterne har helt fra sin etablering arbeidet aktivt med vern og formidling innen hver sin geografi, og i stor grad også i samarbeid, ettersom de alle har arbeidet med den skogfinske historien og kulturen. Konsolideringen til Norsk Skogfinsk Museum i 2005 samlet disse eldre institusjonenes krefter til større økonomi og innsatser, samtidig som de gamle institusjonene fremdeles driver sin virksomhet ved sine anlegg og besøkssteder.

På Svullrya har de et museum og de står som eier og forvalter til en mengde viktige skogfinske bygninger. I Kongsvinger omfatter dette Brandval og Vinger Finnskog hvor de står som eier av Orala og Viberget.

I Sør-Odal er det kjent to grender med skogfinske bakgrunn, Finnholtet og Lisethsetra.

4.2.6 Frivillige organisasjoners ansvar

Frivillige organisasjoner som historielag, bygdelag og verneorganisasjoner eier flere verneverdige bygninger i Kongsvinger/Sør-Odal, og har samme ansvar for disse som vanlige eiere. I alle saker som omhandler rivning/fasadeendringer av verneverdige bygninger i Kongsvinger/Sør-Odal har Fortidsminneforeningen i Hedmark klagerett. Dette gjelder gjennom såkalt «rettslig klageinteresse» i.h.t. forvaltningsloven § 28 første ledd andre alternativ

4.2.7 Arkitekter og utbyggeres ansvar

Arkitekter og utbyggere er ofte de som står ansvarlig for private planer og utbygginger. Disse har et omfattende ansvar for at kulturminneinteresser blir tatt hensyn til, og ivaretatt i planlegging/utforming av prosjekter. Det er viktig at de har tilstrekkelig kunnskap om kulturminnevernet. Dette innebærer at man kjenner berørte lovverk og rettningslinjer.

5. Utfordringer og målsettinger for Kulturminnevernet i Kongsvinger og Sør-Odal

For å kunne stake ut veien videre er det viktig at en først ser på hvilke utfordringer som kulturminnevernet har i de to kommunene. Kommunene har mange utfordringer felles, men på enkelte områder er det forskjeller. Utfordringene danner grunnlaget for utarbeidelsen av mål, strategier og handlingsprogram. I handlingsprogrammet er det trukket inn samarbeidspartnere som er viktige å trekke inn for å kunne løse oppgavene.

5.1 Dagens situasjon

Kulturminnevernet møter på utfordringer og dilemmaer i møte med andre samfunnsinteresser og i spennet mellom vern og utvikling. Det vil alltid være ulike meninger om kulturminners verdi avhengig av hvem som ser. Det koster også penger for både private og offentlige eiere å vedlikeholde verneverdige anlegg.

Dette er hovedutfordringer Sør-Odal og Kongsvinger står overfor nå og fremover knyttet til kulturminnevernet:

By- og tettstedsutvikling

Sentralisering og fortetting i eksisterende tettstedsområder skaper utfordringer for kulturminnene. Dette gjør ofte store utslag i kommunesentrene Skarnes og Kongsvinger. Utviklingen innebærer gjerne en fortetting som kan

Å kikke på oppslagstavler gir god innsikt om hva som skjer i bygda. Det kan også være et framtidig kulturminne. Foto: Hans Johnsson

legge press på den eldre sentrumsbebyggelsen, villabebyggelsen og villahagene.

Eldre eiendommer har ofte lav utnyttelsesgrad og eiendomsutviklere vil ofte se muligheten av å rive gamle ofte verneverdige bygninger og erstatte de med bygninger som gir en høyere utnyttelse. Dette bidrar til at karakteren i området kan endres, stedstypiske bygg endres eller går tapt. Diskusjonen rundt byggehøyder og utnyttelse utfordrer også kulturminner og kulturmiljøer. I Kongsvinger vil disse problemstillingene bli særlig aktuelle i Midtbyen, Øvrebyen og på Stasjonssida. På Skarnes er det spesielle området ved Stasjonen som vil bli påvirket av fortetting.

Verdisyn og holdninger er også i endring. Mange kan mene at bevaring av kulturminner hindrer vekst og utvikling. Andre vil si at en dette vil styrke stedsidentitet og formidle verdifull historie. Å skape forståelse for at det må eksistere en balanse mellom å ta vare på kulturminner og utvikle steder med kvalitet er viktig.

Kulturminner og reiselivsnæringen

Kongsvinger og Sør-Odal har mange kulturminner som gir kunnskap og opplevelser. Mange kulturminner har høy verneverdi. Et eksempel er den skogfinske kulturarven. Denne har nasjonal og internasjonal interesse.

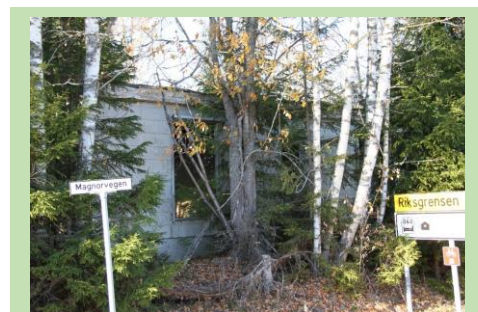
Kommunenes kulturminner og kulturmiljøer er viktige for utviklingen av reiselivsnæring i regionen. Visit Kongsvingerregionen arbeider med strukturering av reiselivsnæringen og utvikling av en reiselivsstrategi. Forholdet til regionens kulturminner bør være en sentral del av dette arbeidet ved at kulturminnene sikres og tilrettelegges.

Stedsidentitet og folkehelse

Kongsvinger og Sør-Odal kommune har utfordrende helseprofiler, og et aktivt bruk av kulturminnene for å styrke folkehelsearbeidet er derfor viktig. Nærområdenes utforming er avgjørende for trivsel og påvirker folks helse. Formidling og tilrettelegging av kulturminner ved skilting, kan bidra til gode opplevelser og kunnskap om lokalhistorie.

Et klart mål i både Sør-Odal og Kongsvinger er økt tilflytting. En naturlig del av dette er at vi får nye innbyggere som ikke har en tilhørighet til Sør-Odal eller Kongsvinger. Kunnskapen om historien og utviklingen må formidles og slik bidra til å skape tilhørighet og identitet. Identitet til bostedet er ofte knyttet nært opp mot bygninger eller anlegg. Slik kulturmiljø må ikke nødvendigvis ha en særegen karakter mens de eksisterer. Først den dagen bygningene er revet, merker man at de faktisk har hatt en betydning for stedets identitet.

Kulturminner kan brukes aktivt i omsorgsarbeid, rundt aktiviteter og som en del av et behandlingstilbud. Kulturminnenes historie kan virke stimulerende og styrke den mentale helsen.

Hvert år er det mange bygninger som går tapt. For hver bygning mister samfunnet en del av sin historie. Foto: Hans Johnsson

Bruk av kulturminner i en pedagogisk sammenheng

Barnehager og skoler må inviteres med inn i arbeidet med bevaring og utvikling av kulturminnene. I tillegg til den konkrete kunnskapsformidling av kulturminnene, vil bruken av kulturminnene i skoler og barnehager bidra til å skape interesse for fagområdet. Dagens barn og ungdom er morgendagens beslutningstagere. Det er de som skal være med å forvalte kulturminnene. Derfor er det nødvendig at de bærer med seg tilstrekkelig kunnskap og motivasjon for å ivareta kulturarven.

Etniske minoriteter

Ulike mennesker med ulik historie og etnisk opphav er representert i regionen. Skogfinnene og romani/tatere er etniske minoriteter som har satt tydelige spor i den lokale kulturarven. Det må tas spesielle hensyn for å sikre denne kulturarven. Arbeidet må skje i tett samarbeid med representanter for disse etniske gruppene

Veg og jernbaneutbygging

Debatten om framtidig trase for E16 har pågått i mange år, og er kommet opp igjen nå etter at Nye Veier har fått E16 Kongsvinger-E6 i sin portefølje. Fastsettelse av endelig løsning vil kunne få konsekvenser for kulturminner og kulturmiljø. Utviklingen knyttet til Kongsvingerbanen, Grensebanen og Solørbanen vil kunne skape press på viktige kulturminner og kulturlandskap.

Strukturendringer i jord- og skogbruk

De aktive gardsbrukene blir færre og større. Jordbruksarealene blir ofte ivaretatt, men bygningsmassen på gårdene uten egen drift blir i høy grad stående ubenyttet og i mange tilfeller til forfall. En ivaretagelse av gardstun, uthus og opprinnelige gårdsmiljø har blitt en stor utfordring. Det blir viktig å stimulere til økt fokus på vern av landbrukets bygningsarv. Vern av landbrukets kulturminner handler ofte om transformering, dvs. ny bruk av eksisterende bygninger. Dette er noe som også vil medføre betydelig verdiskaping. Informasjon om ulike økonomiske støtteordninger for ivaretagelse av bygninger er et viktig strategisk tiltak. Strukturendringer innen jordbruket fører også til at det er blitt færre beitedyr. Dette fører til gjengroing av åpne kulturlandskap, noe som også gjelder beiteområder i utmarka. Dette fører til at kulturminner som ligger i slike områder forfaller, blir overgrodd og lite synlige noe som fører til at kunnskapen om dem forsvinner. Skogbruket har gjennomgått store forandringer på 1900-tallet. Strukturforandringene har medført at det har oppstått store skader, særlig på de automatisk fredete kulturminnene. Den eldre bygningsmassen knyttet til jord- og skogbruket representerer store bruksverdier. Dette har både en økonomisk og en klimamessig side. De gamle bygningene er allerede oppført og utgjør derfor ikke noen belastning med tanke på klimagassutslipp. For å kunne beholde tidsdybde, mangfold og miljøkvaliteter, må vi ikke bare sørge for å bevare enkeltobjekter. Situasjoner med flere bygninger og landskap har store verdier som kulturmiljøer. Kulturhistoriske miljøer kan ha en viktig bruksfunksjon for dagens og fremtidens befolkning, blant annet som kilder til rekreasjon og livskvalitet. Kulturminnene er viktige for næringsutviklingen i vår region. Vi ønsker derfor med denne kommunedelplan for kulturminner å løfte blikket, og inspirere flere til å ta hånd om bygninger som kan brukes til næring og kulturbasert næringsutvikling

Framtidige klimaendringer

Klimaet er i endring og været blir mer ekstremt, med blant annet økende og store

nedbørmengder. Dette kan føre til større fare for erosjon og tap av kulturminner nært vann og vassdrag, også for de som befinner seg under bakken i innmarka.

Et fuktigere og varmere klima fører blant annet til økt risiko for råteskader på trekonstruksjoner. Tiltak må til for å sikre bygningsmassen. Montering av takrenner og nedløp kan være aktuelle sikringstiltak. Slike bygningsmessige endringer må vurderes opp mot faren for uopprettelige skader som følge av nedfukning av konstruksjonene.

Energisparing er et annet innsatsområde som berører den eldre bygningsmassen. Enova har sterkt oppfordret til utskifting av eldre vinduer og etter isolering av eldre bygninger for å redusere energiforbruket knyttet til oppvarming av bygningene. Rådene som gis er ofte i konflikt med kulturminneverninteressene. Å restaurere en bygning eller å gjenbruke materialer fra en gammel bygning innebærer store miljøgevinster i forhold til å rive eller bygge nytt.

Mange av våre kulturminner er knyttet til Glomma. Foto: Hans Johnsson

Håndverkkompetanse og ressurser.

Ved restaurering av den eldre bygningsmassen med kulturhistorisk verdi kreves kjennskap til materialbruk og håndverksteknikk. For å møte de utfordringene som ligger foran oss har vi behov for flinke håndverkere som har riktig kompetanse på restaureringsarbeide. I dag er de fleste håndverkere som utfører vedlikehold og restaurering av våre viktige kulturminner, fra andre deler av landet. På lang sikt kan ventetid på riktig håndverkskompetanse medføre manglende økonomisk støtte fordi det er usikkerhet knyttet til gjennomføringsevne.

Handlingsbåren og tradisjonsbunden håndverkskompetanse bør styrkes. Mange av kulturminnene i våre kommuner trenger spesifikk kompetanse for å kunne bli ivaretatt.

Det er ofte eiere og arkitekter som vil kunne se muligheter ved å istandsette eldre bygningsmasse. Kommunene vil sammen med museene og rådgivere kunne bidra med faglig støtte. Det finnes muligheter for et bredere samarbeid mellom kommunene i regionen for å styrke dette samarbeidet ytterligere.

Der er stort behov for å styrke rådgivningssiden i kommunen knyttet til kulturminnefeltet. Helt konkret bør det sees på det å opprette en stilling på kommunalt nivå som kan koordinere dette arbeidet og være et bindeledd mellom ulike aktører. Dette arbeid bør skje på tvers av kommunene, og er helt avgjørende for å skape muligheter for å bedrive et godt kulturminnevernarbeid. Tiltaket skal også ses i lyset av regionreformen, der avstanden til fylket har blitt lengre og behovet for forsterket kunnskap er helt avgjørende.

Økonomiske rammer og tilskudd

I de senere årene har interessen for å ta vare på gamle bygninger økt. Flere eiere og tiltakshavere har fått støtte gjennom ulike tilskuddsordninger for å rehabilitere sine bygninger, anlegg og eiendommer. Fokuset på kulturvern har medført et økt antall søknader til ulike tilskuddsordninger. Statlige tilskudd til kulturminnevern som er organisert gjennom tilskuddsordninger som for eksempel Kulturminnefondet, har ikke økt i samsvar med det voksende behovet for støtte til ivaretagelse av en rekke ulike typer kulturminner.

For å kunne nå frem i konkurransen om tilskudd, er det viktig med en bevisst strategi. Kommunene kan gjennom rådgivning bidra til dette. I dag er dette en utfordring da kommunen ikke klarer å følge opp i takt med de endringer som skjer i virkemiddelapparatet.

5.2 Overordnede føringer og rammer for kommunedelplan for kulturminner

Når en kulturminnedelplan skal utarbeides er det en del overordnede føringer på nasjonalt, regional nivå som man må forholde seg til. Slike føringer og rammer har stort betydning for hvordan arbeidet med kulturminnene skal kunne utføres.

5.2.1 Nasjonale forventninger til kommunens kulturminneplanlegging

I Meld. St. 16 2004/05: *Leve med kulturminner*, defineres de såkalte 2020-målene slik:

- Det årlige tapet av verneverdige kulturminner -miljøer skal ikke overstige 0,5 % innen 2020
- For automatisk fredete arkeologiske kulturminner skal det årlige tapet ikke overstige 0,5 % innen 2020
- Et representativt utvalg av kulturminner -miljøer skal være vedtaksfredet innen 2020
- Fredete bygninger, anlegg og fartøy skal ha ordinært vedlikeholds nivå innen 2020
- Et representativt utvalg av automatisk fredete arkeologiske kulturminner skal være sikret innen 2020
- Planlegging i kommuner, fylker, og regioner skal medvirke til å hindre uønsket nedbygging av matjord og ivareta viktige kulturminner

I mange av de gamle bygningene finnes ofte mange gjenstander som er viktig å ta vare på ettertida. Foto: Hans Johnsson

Kulturminnemeldingen «Framtid med fotfeste», (St.meld. nr. 35, 2012-2013) er en oppfølging av den forrige stortingsmeldingen. Meldingen er grunnlag for en mer helhetlig kulturminnepolitikk, både for planlegging, utvalg og restaurering, samt at klimaendringenes påvirkning på kulturminner blir grundig belyst.

Etter Miljøverndepartementets vurdering bør det være et mål at 90 prosent av kommunene innen 2018 skal ha en tilstrekkelig oversikt slik at de skal kunne utforme egne planer med særlig fokus på kulturminner. I tillegg er det et mål at alle kommunene skal ha tilgang til nødvendig kompetanse og nødvendige verktøy. Etter å ha registrert kulturminnene og fastsatt verdien deres, vil kommunen ha en oversikt over sine viktige kulturminner. Riksantikvarens mål er at en slik oversikt kan danne grunnlag for kommunenes arbeid med planer etter plan- og bygningsloven

Regjeringen signaliserte også klare forventninger til kommunens arbeid med å ivareta kulturarven da de i mai 2019 la frem sine nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023: De forventer at «fylkeskommunene og kommunene identifiserer og tar hensyn til viktig naturmangfold, friluftslivsområder, overordnet grønnstruktur, kulturhistoriske verdier, kulturmiljø og landskap i planleggingen».

I St.m 16(2019-2020) *Ny mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold* sies det:

Kulturmiljø er et felles gode og en viktig samfunnsressurs som kan bidra til både miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. Meldingen presenterer tre nye nasjonale mål i kulturmiljøpolitikken, med vekt på engasjement, bærekraft og mangfold. Disse tre målene er:

- Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø.
- Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging.
- Et mangfold av kulturmiljø tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk.

5.2.2 Regionale mål og føringer

I det førende dokumentet for den regionale kulturminneforvaltningen, «Kulturminner for Hedmarks framtid – Fylkesdelplan for vern og bruk av kulturminner og kulturmiljøer gjeldende fra 2005» er målene for det regionale kulturminnevernet i Hedmark følgende:

- Sikre mangfoldet og særpreget av Hedmarks kulturminner og kulturmiljøer som del av en helhetlig miljø- og arealforvaltning
- Sikre et utvalg kulturminner og -miljøer av nasjonal verdi og et representativt utvalg av regiontypiske kulturminner og -miljøer i Hedmark
- Styrke sosial og kulturell tilhørighet og lokal utvikling ved tilrettelegging og bruk av kulturminner og -miljøer
- Legge grunnlag for vern og utvikling av Hedmarks kulturminner og -miljøer gjennom brede samarbeidsprosesser og aktivt bruk av planen
-

5.2.3 Lokale mål og føringer

Kongsvinger kommune

Kongsvinger kommune har i både gjeldende samfunnsdel og arealdel overordnede føringer knyttet til kulturminnevernet.

Kongsvinger kommunes samfunnsdel 2018-2030 ble vedtatt i juni 2018, og den overordnede arealstrategien legger til grunn at man aktivt skal ta i bruk arkitektur, kulturminner, landskapsverdier, vann og grønne elementer som ressurs i by- og stedsutviklingen.

Kommuneplanens arealdel 2019-2030 ble vedtatt i september 2019. Arbeidet med denne har skjedd parallelt med utarbeidelsen av Kommunedelplan for kulturminner. I arealdelen er det lagt vekt på at kulturminner og kulturmiljø er en viktig del av Kongsvingersamfunnets felles

verdier. De er også premisser for en god by- og stedsutvikling. Fortetting og transformasjon sentralt i byområdet vil kunne øke presset på kulturminner og kulturmiljø.

Arealplanen inneholder også en rekke retningslinjer, bestemmelser og hensynssoner som sikrer hensynet til kulturminner i plan- og byggesaksbehandlingen. Noe er en videreføring fra kommuneplanen 2010 – 2021 og kommunedelplan for Sentrum fra 2007, men mye er også nytt som følge av bl.a. arbeidet med kommunedelplan for kulturminner. Det ligger inne en hensynssone for bevaring av kulturmiljø på flere nye bygninger og anlegg enn i forrige plan, spesielt i sentrum. Det er også lagt inn en ny hensynssone i Øvrebyen som skal sikre at de generelle bestemmelsene knyttet til kulturminner og kulturmiljø skal vektlegges ekstra sterkt her og for et større område enn det som er avgrenset i reguleringsplanen. Disse grepene innebærer en styrking av kulturminnevernet, og vil bidra til å sikre verdiene også når de er under press.

Glomma som slynger seg gjennom byen er en viktig identitet for Kongsvinger. Å sikre en bedre visuell kontakt mellom byen og vannet blir viktig framover. Vannspeilet i Glomma bør være en naturlig del av bybildet i Kongsvinger. Dette må ivaretas ved at viktige siktlinjer mot elva opprettholdes, og at det opprettes nye siktlinjer på strategiske steder. Siktlinjene vil også sikre kontakten mellom de to sidene av elva, og opp mot Festningen.

Hensynet til bylandskapet har stått sentralt i definering av den langsiktige byvekstgrensen. Det er også fulgt opp med en egen retningslinje i arealdelen som sier at Kongsvingers bylandskap er en del av vår felles identitet og skal bevares med følgende kvaliteter:

- Festningen er en av våre viktigste monumenter og danner en viktig silhuett i bybildet
- Silhuettvirkningen av de skogkledde åsene som danner en grønn ramme rundt byen
- Øvrebyen med sin tette trehusbebyggelse
- Viktige siktlinjer til Glomma og festningen
- Elvelandskapet langs Glomma og det omkringliggende kulturlandskapet

Sør-Odal kommune

Kommuneplanens samfunnsdel 2018-2030 ble vedtatt i kommunestyret den 22.11.2018. I denne er det pekt ut 3 hovedsatsningsområder. Disse er:

- Vekst i befolkning og næringsliv
- Oppvekstvilkår barn og unge
- Folkehelse

Kommuneplanens samfunnsdel inneholder også en langsiktig arealstrategi for områdene:

- Sentrumsutvikling
- Boligområder
- Næringsområder
- Fritidsbebyggelse
- Samferdsel
- Områder for landbruk, natur og friluftsliv (LNF-områder).

Flere av disse langsiktige strategiene har en tydelig kobling til kulturminnevernet. Mange av de bygninger/bygningsmiljøer som er foreslått vernet ligger i sentrum av Skarnes eller sentrumsnært. Utbygging av både næringsområder og boligområder kan påvirke viktige kulturminner/kulturmiljøer.

Sør-Odal kommune har med utarbeidelse av kommunedelplan for Kulturminner lagt føringer i den nye kommuneplanen. Dette gjelder spesielt områder for hensynssoner for verdifulle kulturminner. I den nye kommuneplanen har man også sett behov for å rullere kommuneplanens bestemmelser og retningslinjer. Bestemmelsene og retningslinjene skal støtte kommunens saksbehandlere i behandlingen av saker. Dette er viktig utfra et kulturminnevernsperspektiv.

I kommunedelplanen for kulturminner for Kongsvinger og Sør-Odal er det også vist til den felles historien som kommunene har. Glomma har som for Kongsvinger viktig betydning for Sør-Odal. Sikring av eksisterende og oppretting av nye siktlinjer ned til Glomma er viktig utfra mange aspekter, ikke bare som landskapsbildet uten også for å skape en generell økt attraktivitet i bygda.

5.3 Mål og strategier for kulturminnearbeidet i Kongsvinger og Sør-Odal

Kulturminner og kulturmiljøer er en betydelig ressurs for Kongsvinger og Sør-Odal, og for hele regionen. Med utgangspunkt i de utfordringene som er skissert foran har kommunene definert følgende mål for kulturminnevernarbeidet:

- I 2030 har Kongsvinger og Sør-Odal en god oversikt over kulturminner og kulturmiljø
- I 2030 har Kongsvinger og Sør-Odal en god forvaltning av verdifulle kulturminner og kulturmiljøer
- I 2030 kjenner innbyggere og næringsliv i Kongsvinger og Sør-Odal sin historie
- I 2030 er de viktigste kulturminner og kulturmiljøer i Kongsvinger og Sør-Odal tatt vare på.

En av mange bygninger som står rundt om oss og som trenger tiltak for at vi ikke skal miste dem. Her Bergersæter skole, en viktig bygning å bevare som forteller mye om historien. Foto: Hans Johnsson

6. Handlingsplan 2021-2030 Kongsvinger og Sør-Odal

Med bakgrunn i de utfordringer og målsettinger som er beskrevet i kap. 4 er det utarbeidet et forslag til handlingsprogram for perioden 2021-2030. Handlingsprogrammet skal ha en årlig gjennomgang og rullering.

6.1 Kartlegging og registrering

Mål	I 2030 har Kongsvinger og Sør-Odal en god oversikt over kulturminner, kulturmiljø og immateriell kulturarv		
Strategi	Sikre en god og til enhver tid oppdatert kunnskapsbase (Askeladden.no og kulturminnesøk og immateriellkulturarv.no) som inngår i kommunens kartløsning.		
Handling	Ansvar	Oppstart	Utført
Skaffe en oversikt over hva som mangler i kulturminne-basen sammen med Anno museum og historielagene	Kulturrådgivere	2021	2024
Kontroll av SEFRAK-registreringene og revidering av verdivurderinger	Kulturrådgivere og tekniske enheter	2022	2023
Avklare ansvarsfordeling og gjennomføring av nye registreringer med Innlandet fylkeskommune.	Kulturrådgivere	2021	2022
Registrering av kulturlandskap	Kulturenhetene og GIS koordinatorene	2021	2023
Registrering av ferdselsårer	Kulturenhetene og GIS koordinatorene	2021	2023
Kvalitetssikre det som ligger av registreringer i Askeladden	Kartteknisk kompetanse og kompetanse innen konservering, antikvarisk vern.	2021	2030
Stimulere til økt bruk, og øke mengden registreringer i Kulturminnesøk.no og immateriellkulturarv.no	Kulturrådgivere Rådgivere i tekniske forvaltnings enheter	2021	2030
Utarbeide tilstandsbeskrivelse for alle listeførte kulturminner i kommunene. Jfr. Beskrivelse	Kulturrådgivere	2021	2024

av kulturminner og kulturmiljøer i Kongsvinger og Sør-Odal.			
---	--	--	--

6.2 Forvaltning

Mål	I 2030 har Kongsvinger og Sør-Odal en god forvaltning av verdifulle kulturminner og kulturmiljøer		
Strategi	Styrke den tverrfaglige kompetansen og samarbeid i kommunens forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer		
Handling	Ansvar	Oppstart	Utført
Sikre tverretattlig deltakelse i interkommunalt nettverk om kulturminner og kulturmiljøer i Innlandet for felles kompetanseheving	Enhetsledere	2021	2022
Sikre ivaretagelsen av kulturminner i det overordnede planverket ved å legge hensynssoner rundt verdifulle kulturminner inn i kommuneplanens arealdel og følge opp med andre bestemmelser som kan sikre kulturminnene	Planleggere Kulturrådgivere Kartteknisk ansvarlig Enhetsledere	2021	2030
Utarbeide rutiner/prosedyrer og avklare ansvarsforhold knyttet til saksbehandling på kulturminnefeltet i kommunene	Enhetsledere og saksbehandlere	2021	2022
Etablere en ny praksis for saksbehandling som ivaretar verdiskapningen gjennom både landbruksnæring og kulturminnevernet (SMIL-midler).	Enhetsledere Saksbehandlere Miljø og næring i Kongsvinger kommune Landbruk i Sør-Odal kommune	2022	2023
Revidere samarbeidsavtalen mellom kommunene og Anno museum	Enhetsledere Direktør Anno museum	2021	2021
Utarbeide ny reguleringsplan for spesialområdet for bevaring; Øvrebyen.	Enhetsleder ARBY i Kongsvinger kommune	2023	2024
Strategi	Styrke mulighetene for at private eiere av kulturminner kan få kunnskap om å ivareta disse.		
Handling	Ansvar	Oppstart	Utført
Utrede finansieringsmuligheter for	Kongsvinger: Enhetsledere miljø og	2022	2023

kulturminnevern gjennom nåværende og nye kommunale tilskuddsordninger.	samfunn, By og tettstedsgruppa Sør-Odal: Allmenn kultur og Teknisk enhet		
--	---	--	--

6.3 Formidling

	I 2030 kjenner innbyggere og næringsliv i Kongsvinger og Sør-Odal sin historie		
Strategi	Utvikle en formidlingsstrategi overfor innbyggere i kommunene og ansatte i aktuelle avdelinger i kommunenes administrasjon.		
Handling	Ansvar	Oppstart	Utført
Synliggjøre sammenhengen mellom kulturarv og lokal identitet ved bruk av arrangement, prosjekter, undervisningsopplegg	Kulturrådgivere DKS kontaktene Bibliotekene Anno Museum	2021	2030
Skilte og merke kulturminner i kommunene etter lokale og nasjonale standarder.	Kulturrådgivere DNT Historielagene Anno museum	2021	2030
Understøtte og bidra til en aktiv bruk av den kulturelle skolesekken for å skape en større interesse for kulturarv.	Kulturrådgivere Skolene	2021	2030
Strategi	Legge et grunnlag for kulturarvbasert næringsutvikling		
Handling	Ansvar	Oppstart	Utført
Kartlegge og utvikle mulige tilskuddsordninger rettet mot kulturarvbasert næring	Kulturrådgivere Næringsrådgivere i kommunene Klosser innovasjon	2022	2025
Stimulere til utvikling av kulturarvbasert næringsutvikling	Kulturrådgivere Næringsrådgivere i kommunene, Klosser innovasjon og Reiselivsnæringen	2022	2025
Utvikle og utarbeide profileringsiltak for lokale kulturminner og kulturarv.	Kulturrådgivere Nærings- rådgivere i kommunene, Klosser innovasjon og Reiselivsnæringen	2021	2025
Strategi	Etablere gode informasjonsrutiner om, og for kulturminner og kulturminnevern.		
Handling	Ansvar	Oppstart	Utført
Etablere en årlig fagdag i tilknytning til	Kulturrådgivere	2022	2030

Kulturminnedagene i samarbeid med kommunene i regionen og Anno museum			
Etablere informasjonsrutiner for kulturminnesøk.no, lokale samlinger og matrikkelen.	Kulturrådgivere Bibliotekene ARBY og Teknisk enhet Sør-Odal Eiere av kulturminner	2023	2030

6.4 Bevaring

Mål	I 2030 er de viktigste kulturminner og kulturmiljøer i Kongsvinger og Sør-Odal tatt vare på		
Strategi	Vektlegge og fremheve kulturminner og kulturmiljøer som ressurser i utviklingen av by og tettsteder.		
Handling	Ansvar	Oppstart	Utført
Etablere en plan for friluftslivets ferdselsårer og gjennom dette, identifisere, ivareta og utvikle stier, turveier, løyper og leder som er viktige for utøvelse av friluftsliv.	GIS koordinatorene og Enhetsleder - kultur i regionen	2021	2021
I planarbeid og utvikling av by og tettsteder skal kulturminner og kulturmiljøer vektlegges som en viktig ressurs. Jfr. Norges miljømål fastsatt av Klima og miljødepartementet	Kommunene, eiendomsbesittere arkitekter og utbyggere	2021	2030
Strategi	Fokuserer på skjøtsel og virkemidler		
Handling	Ansvar	Oppstart	Utført
Styrke og samordne den regionale kulturminneforvaltningen gjennom etablering av en interkommunal rådgiver for kulturarv i Kongsvingerregionen	Kongsvinger og Sør-Odal kommune	2023	2023
Videreføre brannsikringsfond for Øvrebyen	Kongsvinger kommune	2021	2030

Følge opp tiltakene i brannsikringsplan for Øvrebyen	Kongsvinger kommune	2021	2030
Utrede muligheten for å etablere en tilskuddsordning for bygningsverntiltak	Enhetsleder kultur	2023	2023
Utrede muligheten for redusert eiendomsskatt for fredede og listeførte bygg og anlegg	Økonomisjef	2024	2024
Stimulere til økt bruk av SMIL midler til skjøtsel og istandsetting av verdifulle kulturlandskap i landbruk og skogbruk.	Næring og miljøenhet i Kongsvinger Landbruks-kontoret Sør-Odal	2021	2030
Utrede hvordan klimaendringene påvirker kulturminner (tilstand, bevaringsforhold og konsekvenser) og hvordan kulturminneforvaltningen må endres i takt med utfordringene. Jfr. Meld.st.16 (2019-2020): Nye mål i kulturmiljøpolitikken.	Kommunene i samarbeid med Innlandet fylkeskommune og Riksantikvaren	2022	2023
Styrke håndverksmiljøer, kompetansen og tilrettelegge for prosjekter og tiltak som stimulerer til bygningsvern og utvikling av energi effektive tiltak i gamle bygg	Kommunene Innlandet fylkeskommune Klosser innovasjon	2022	2025
Styrke mangfoldet og etniske minoriteters tradisjoner i kulturminnevernet	Kommunene Anno museum Historielagene	2022	2030
Ivareta lokal identitet og kulturhistorie gjennom samhandling med ulike ressurser når stedsnavn fastsettes.	Kommunene	2021	2030